

Werken met zin

De CHE Reeks is een uitgave van de Christelijke Hogeschool Ede in samenwerking met Uitgeverij Boekencentrum. Thema's staan in relatie tot het christelijk hoger beroepsonderwijs dat op de CHE wordt aangeboden. De auteur is medewerker aan de CHE en presenteert een persoonlijk standpunt. Met deze reeks maakt de CHE als kenniscentrum de aanwezige kennis toegankelijk voor een breed publiek.

Christelijke Hogeschool Ede

Oude Kerkweg 100, Ede

Postadres:

Postbus 80

6710 BB Ede

0318 696300

www.che.nl

Verschenen:

Dr. Henk Bakker, *Draads en tegendraads. Leren van de puriteinen* (2006)

Robert Doornenb@l, *Ma(i)len over de wereldreligies. In gesprek over het Evangelie en andersgelovigen* (2007; tweede druk 2008)

Jelle Terpstra, *Duidelijke ouders. Ouderschap in een verwarrende tijd* (2008)

René Erwich, *Veelkleurig verlangen. Wegen van missionair gemeente-zijn* (2008)

Kees Jan Rodenburg, *Geen verzoening zonder bekering. Gesprekken over de joodse traditie* (2009)

Timon Ramaker, *Vrij om te kiezen. Keuzes maken in een mediacultuur* (2009)

Johan Snel, *Recht van spreken. Het geloof in de vrijheid van meningsuiting* (2010)

Nicolien de Jong, *Werken aan je moraal in professie en privéleven* (2013)

Werken met zin

*Het goede nieuws voor ons
dagelijks werk*

Jan Hoek & Dirk van Schepen

Uitgeverij Boekencentrum, Zoetermeer

Bij de productie van dit boek is gebruikgemaakt van papier dat het keurmerk Forest Stewardship Council (FSC) draagt. Bij dit papier is het zeker dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid. Ook is het papier 100% chloor- en zwavelvrij gebleekt.

Deze uitgave kwam tot stand in samenwerking met de Christelijke Hogeschool Ede.

Boekverzorging: Studio Anton Sinke, www.antonsinke.nl

ISBN 978 90 239 2751 8

NUR 740, 771

© 2013 Uitgeverij Boekencentrum, Zoetermeer

www.uitgeverijboekencentrum.nl

www.facebook.com/werkenmetzin

Alle rechten voorbehouden

Inhoud

Woord vooraf

1. De wereld als Titanic of als ark?	9
2. Werken in het perspectief van het rijk van God.....	13
3. Werken als medewerker van God	25
4. Werken in een gebroken wereld	35
5. Werken beïnvloedt de cultuur	47
6. Werken in relatie tot kunst en rust.....	59
7. Profiel van de christelijke werker	69
8. Conclusies	79
Literatuur.....	83

Woord vooraf

Het schrijven van dit boek was voor beide auteurs een mooie ervaring van samenwerking. We voelden en vulden elkaar op een gelukkige wijze aan.

Daarnaast hebben we veel gehad aan het meedenken van de leescommissie (Marianne Verhage-van Kooten, Jan Noorlandt en Arjan van Vugt), van collega Michiel de Ronde van de Academie Mens en Organisatie, van de collega's Robert Doornenbal, René Erwich en Jan Marten Praamsma van de Academie Theologie van de Christelijke Hogeschool Ede (CHE), van Joke de Wolf van de Evangelische Hogeschool (EH) en van Margreet Doornenbal. Daarnaast dacht ook een aantal studenten mee, met name Arjanne Aleman en Harmen Heutink.

De CHE, waaraan we beide verbonden zijn, staat voor identiteit, kwaliteit en professionaliteit. We hopen aan die hoge doelen door dit boek bij te dragen. We reiken stof tot bezinning aan op gekwalificeerd professioneel bezig zijn vanuit christelijke identiteit. Dat betekent overigens niet dat we bij onze beschouwingen over arbeid alleen aan hoger opgeleiden hebben gedacht. Het gaat ons juist om een integrale benadering van arbeid in de breedste zin van het woord.

Graag dragen we dit boekje op aan een tweetal mensen in onze omgeving die naar onze inschatting in de praktijk waarmaken wat we in dit boek beschrijven. Het gaat om de slager van de ene en de automonteur van de andere auteur, Dick Ariesen en Bert Hardeman, beide uit Veenendaal. Twee vakmensen met hart voor hun arbeid, gekenmerkt door toewijding en trouwe inzet voor de kwaliteit daarvan. Zij staan model

voor tallozen die dagelijks bezig zijn met arbeid als roeping. Hun arbeid heeft zin in het licht van het koninkrijk van God.

Jan Hoek

Dirk van Schepen

Veenendaal, juli 2013

Auteursinformatie

Jan Hoek (1950) is theoloog en docent op de Christelijke Hogeschool Ede. Daarnaast is hij werkzaam als hoogleraar aan de Evangelische Theologische Faculteit te Leuven en de Protestantse Theologische Universiteit, locatie Groningen.

Dirk van Schepen (1974) is bedrijfskundige en filosoof en werkzaam als docent en onderwijscoördinator op de Christelijke Hogeschool Ede. Daarnaast is hij als docent verbonden aan de Evangelische Hogeschool te Amersfoort.

Via facebook kun je in gesprek komen met de auteurs en met andere lezers van het boek.

Ga naar www.facebook.com/werkenmetzin

HOOFDSTUK 1

De wereld als Titanic of als ark?

De tragiek van het bestaan ligt niet in het missen van je doel. De tragiek ligt in het ontbreken van een doel om voor te gaan.

Benjamin E. Mays (1894-1984), minister, docent en mensenrechtenactivist

En daar gingen ze. De imposante Titanic zakte steeds verder in het water weg. Langzaam maar zeker. Op een enkeling na, was er geen ontkomen aan. Wat doe je als je tot de bemanning van een zinkend schip behoort? Volgens sommige christenen is de wereld te vergelijken met de Titanic, een zinkend schip. Langzaam maar zeker gaat zij ten onder. Werk lijkt dan op het rechtzetten van stoelen op de Titanic, nutteloos dus. Het enige werk dat dan wel nuttig is, is het redden van de passagiers. Voor christenen met zo'n wereldbeeld is het gewone dagelijkse werk ten diepste zonder betekenis. Het is een noodzakelijk kwaad, maar heeft geen intrinsieke waarde. Het enige werk 'met eeuwigheids-waarde' is hier het redden van zielen. Als je aan hen vraagt wat christelijke beroepen zijn, dan noemen ze dat van predikant of zendeling. Vraag je aan hen op welke manier ze christen zijn op hun werk, dan zullen ze bijvoorbeeld benoemen dat ze voor hun collega's bidden, dat ze proberen te getuigen of dat ze van het geld dat ze verdienen zendingswerk ondersteunen. Er is met die activiteiten uiteraard niets mis. Toch blijkt uit zo'n reactie een beperkte visie op de zin van werk.

En daar gingen ze. De ark die Noach en zijn zonen gebouwd had-

den, werd door het water opgelicht en begon te drijven. Diep onder hen werd de zonde van de aarde weggespoeld, terwijl zij waren uitverkoren om het goede van de schepping te behouden, dwars door het wassende water heen. Wat betekent het voor je als je bemanningslid van de ark bent? Je bent in ieder geval hoopvol gestemd. Immers je weet dat je geen makkelijke vaart zult hebben, maar dat je op weg bent

**Je verzorgt en
bewaart het
goede dat God
aan jou heeft
toevertrouwd**

naar een nieuwe toekomst. Sterker nog, je weet dat je aankomst zal zijn op een plek die beter is dan toen je die verliet. En in de tussentijd? Je verzorgt en bewaart het goede dat God aan jou heeft toevertrouwd. Het zijn immers precies die dieren die jij aan boord hebt, die straks op de herstelde aarde rond zullen lopen. Bovendien probeer je zo te leven dat het niet lijkt op de zondige wereld die ten onder aan het gaan is, maar

op de beloofde wereld die gaat komen.

En daar ga je. Je zoekt een baan omdat je klaar bent met je opleiding of omdat je een nieuwe uitdaging aan wilt gaan of je gaat gewoon de zoveelste dag onderweg naar je werk. Maar wat voor verschil maakt het daarbij dat je christen bent? Wat heeft het koninkrijk van God met je beroep te maken? Bestaat er zoiets als christelijk werk? Zijn sommige beroepen christelijker dan andere? Is werken vooral het verdienen van geld om zendelingen te kunnen ondersteunen? Is werk een dekmantel om zelf te evangeliseren? Als christen leef je in de hoopvolle verwachting van Gods ingrijpen, dat hemel en aarde zal louteren met een nieuwe hemel en een nieuwe aarde als gevolg. Maar wat heeft die geloofsverwachting met jouw alledaagse leven te maken, een leven dat voor een groot gedeelte uit werk zal bestaan? Deze vragen zijn voor ons de directe aanleiding geweest om dit boek te schrijven.

De opbouw van dit boek is als volgt. In hoofdstuk 2 schetsen we het bijbelse koninkrijkspectief op ons werk. Vanuit deze principiële bezinning maken we de stap naar de praktijk. In hoofdstuk 3 spre-

ken we positief over werken als medewerker van God, terwijl we in hoofdstuk 4 realistisch de spanningen en schaduwkanten tekenen die met werken gepaard gaan. In de hoofdstukken 5 en 6 trekken we de lijnen door vanuit ons werk naar de cultuur. Ook geven we aandacht aan het ritme van arbeid en rust. In hoofdstuk 7 tekenen we een profiel van de christelijke werker en ten slotte formuleren we in hoofdstuk 8 enkele conclusies.

We hopen een inspirerend perspectief te bieden. Inspirerend voor jonge mensen die bezig zijn met het spannende gebeuren van beroepsoriëntatie en beroepskeus. Inspirerend ook voor mensen die al jaren meedoen in het arbeidsproces om elke dag weer opnieuw met goede moed en frisse zin naar hun werk te gaan.

Gespreksvragen

1. Bespreek de volgende stelling: 'De christelijke levensovertuiging is net zo relevant voor het leven voor de dood als voor het leven na de dood'.
2. Welk werk doe of ambieer je?
3. Wat is de reden dat je dat werk uitvoert of uit zou willen voeren?
4. Herken je de vragen die we in dit eerste hoofdstuk stellen?
5. Bespreek de quote die boven dit hoofdstuk staat.

HOOFDSTUK 2

Werken in het perspectief van het rijk van God

Begin te doen wat noodzakelijk is, dan wat mogelijk is en plotseling ben je het onmogelijke aan het doen.

Franciscus van Assisi (1181-1286), stichter van de orde van de franciscanen

Werk is voor veel mensen van grote betekenis. Ze halen energie uit de omgang met collega's en uit de zorg en verantwoordelijkheid voor medemensen. Dat geldt bijvoorbeeld voor veel onderwijzers en verpleegkundigen, voor maatschappelijk werkende en middenstanders. Ook de veeboer of akkerbouwer kan veel voldoening vinden in zijn werk. Hij heeft minder met mensen en meer met dieren en de vrije natuur te maken, in de wisseling van de seizoenen. Arbeid kent veel boeiende facetten. In het Oude Testament horen we de Prediker zeggen dat het maar het beste is voor een mens dat hij vreugde put uit alles wat hij onderneemt (3:22a). Zo'n uitspraak kan op brede instemming rekenen. Hierbij gaat het beslist niet alleen om de economische kant. Niet minder belangrijk is dat werk structuur aan ons leven geeft en dat het sociale contacten oplevert. Mensen kunnen genieten van hun werk wanneer ze de zin ervan inzien en ervaren.

Tegelijkertijd is er een ander verhaal over werk te vertellen. Bij velen is de waardering van werk ambivalent of zelfs uitgesproken negatief. Ze zien tegen hun werk op vanwege allerlei spanningen en frustraties. Ze ervaren hun dagelijks werk in de fabriek of op kantoor als geestdo-

dend. Je verdient er je dagelijks brood mee en dat is het dan ook. Er zit voor hen geen uitdaging in om hun mogelijkheden of talenten te benutten en te ontwikkelen.¹ Hoe je vanuit het geloof je dagelijks werk ziet, is één ding, hoe je het werk van maandag tot en met vrijdag beleeft, is een tweede. Niemand zal elke dag fluitend naar zijn werk gaan, maar het is een groot verschil of we in beginsel positief gemotiveerd zijn voor ons werk dan wel met lood in de schoenen aan iedere nieuwe werkweek beginnen. Je hoort nogal eens van mensen die op een gegeven moment werkloos zijn geworden, dat ze pas achteraf het werk dat zij eerder hadden, zijn gaan waarderen.

Er is in onze tijd en in onze eigen westerse context heel veel veranderd in de wereld van het werk. Deze veranderingen gelden om te beginnen de arbeidsomstandigheden. Ook het arbeids-ethos van de Nederlandse bevolking is fundamenteel veranderd. Werken wordt over het algemeen niet meer gezien als roeping en opdracht. Eerder spreekt men erover in termen van baan en loopbaan.² Veranderlijkheid, flexibiliteit en individualisering kenmerken het werken in de (post)moderne samenleving. De dagelijkse arbeid lijkt weinig uit te staan te hebben met godsdienstige waarden. Geloof en werk lijken twee gescheiden werelden te zijn.

Als schrijvers van dit boek denken we dat het waardevol is als geloof en werk juist op elkaar betrokken worden. Vanuit de Bijbel zijn er vol-

¹ Vgl. M. de Ronde, *Zin in werken* (CHE-reeks 10), Ede 2001, 3.

² Vgl. G. Dekker, *Van roeping naar baan. Arbeid in godsdienstig perspectief*, Baarn 1996; W. Silfhout, *Arbeid als opdracht. Christelijk-ethische verkenningen over arbeid en arbeidsverhoudingen*, Houten 1985.

gens ons belangrijke dingen te zeggen zijn over het dagelijks werk.³ De Bijbel is natuurlijk geen handboek arbeidsethiek, maar dat oude boek laat wél verhelderend licht vallen op ons werk, ook in de huidige tijd.⁴ In dit hoofdstuk proberen we iets van dat licht op te vangen en door te geven. We kijken met een beroep op de Bijbel op vier verschillende manieren naar arbeid: positief vanuit de schepping (*geschonken bestaan*), realistisch vanwege de zonde (*geschonden bestaan*), dankbaar vanwege Gods genade (*gered bestaan*) en uitkijkend naar een volmaakte Toekomst (*voltooid bestaan*).⁵

We beseffen overigens dat hier een valkuil ligt. Je kunt beweren dat arbeid zinvol is. Maar wat als mensen, ook gelovige mensen, die zin niet of nauwelijks *ervaren*? Die ervaring is niet weg te poetsen met mooie beschouwingen. Nemen we met onze verheven woorden over arbeid de concrete arbeiders wel serieus in hun dagelijkse ervaring?⁶ Dat laatste is zeker onze bedoeling. Tegelijkertijd willen we de lezer uitnodigen om het dagelijks werk in het licht van Gods koninkrijk te bekijken.

³ Een bruikbare definitie van 'werk' geeft Darrel Cosden, *A Theology of Work – Work in the New Creation*, Eugene 2006, 178, 179: 'Human work is a transformative activity essentially consisting of dynamically interrelated instrumental, relational, and ontological dimensions: whereby along with work being an end in itself, the worker's and others' needs are providentially met; believers' sanctification is occasioned; and workers express, explore and develop their humanness while building up their natural, social and cultural environments, thereby contributing protectively and productively to the order of this world and the one to come.'

⁴ Zo stelt het ook de handreiking *Wij en ons werk, Dienstbaar in Gods wereld, Een handreiking voor bezinning en gesprek van de Protestantse Kerk in Nederland*. Ethische bezinning, nummer 1 ([www.pkn.nl/wij en ons werk](http://www.pkn.nl/wij-en-ons-werk)). Aan deze handreiking ontleen we in dit hoofdstuk enkele overwegingen.

⁵ Vgl. H.J. van Wijnen, 'Christen-zijn in de huidige cultuur als jongere' in J. Hoek (red.), *Vreemde wereldburgers – Christenen onderweg in de wereld*, Heerenveen 2012, 20-43, 29, 30.

⁶ M. de Ronde, *Zin in werken*, 25: 'De gave van arbeid wordt dan dwang. Het dogma wordt gebruikt als psychologisch afweermecanisme om problemen niet onder ogen te hoeven zien. Godsdienst wordt opium van het volk.'